

Prof. Dr. Nil Sarı: “Tıp tarihi hekim kimliği oluşturmak açısından çok önemli...”

Zeynep Karaduman

Dünyanın en eski üniversitelerinden biri olan İstanbul Üniversitesi'nin Cerrahpaşa Tıp Fakültesi bugün dünyanın sayılı müzelerinden birine de sahiplik yapıyor. Cerrahpaşa kampüsünün hemen girişinde bulunan Tıp Tarihi Müzesi'ni dolaşırken tıbbın nereden nereye geldiğini görüp, “Çok şükür ki bu yüzyılda doğmuşum” deme gereği duysanız da, Prof. Dr. Nil Sarı ile konuştuğuktan sonra, “İyi ki tıp bu süreci yaşamış,” diyerek onu bugünlere ge-

tiren hekimlere bir kez daha saygı duyuyorsunuz.

Müzenin kuruluşu

1983'te Deontoloji ve Tıp Tarihi Ana Bilim Dalı başkanı olan Prof. Dr. Nil Sarı tarafından kurulan Tıp Tarihi Müzesi'nin kısa geçmişi, içinde yaşadığı tıp tarihi kadar çetrefilli. Bu sebeple Nil Hanım ile yaptığımız çok özel röportaja geçmeden önce büyük mücadelelerle dolu, bu, tarih açısından kısa ancak bir insan ömrü açısından uzun sürece değinmek istedik. Bu süreci anlatırken gözlerinin nemlenmesine engel olama-

yan Nil Hanım, müzenin kuruluş yıllarında ciddi bir yer sorunuyla uğraşır. Hatta topladıkları malzemeleri sergileyecekleri dolapları dahi yoktur. Bu yokluklar Nil Hanım'ı yıldırmaz. Özel sektörden yardım talep ederek Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Tıp Tarihi ve Deontoloji Ana Bilim Dalının boş olan müze salonuna teşhir dolapları yaptırır ve çeşitli şahıs ve kurumlardan topladıklarını sergiler. Onun için en değerli bağış, 1973'te emekli olmuş bulunan hocası Ord. Prof. Dr. Süheyl Ünver'in hediye ettiği sulu ve yağlı boya resimlerdir. Müze resmi kimliğine, 20 Mayıs 1985 tarihinde dönemin Dekanı Prof. Dr. Şefik

Eğitim salonundan bir görüntü

Prof. Dr. Nil Sarı

Kayahan tarafından yapılan açılışın ardından "Tıp ve Eczacılık Tarihi Müzesi" ismiyle kavuşur. Yıllar geçtikçe, bağışların da artmasıyla koleksiyon büyür. Bu bir taraftan sevindirici diğer taraftan da düşündürücüdür çünkü daha geniş bir mekana ihtiyaç duyulmaktadır. Birkaç seçenek üzerinde durulur ancak hiçbirinden sonuç alınmaz. Bunun üzerine, İstanbul Üniversitesi eski Rektörü Prof. Dr. Kemal Alemdaroğlu konuyla bizzat ilgilenecek fakültenin en eski binasının tıp müzesi olmak üzere Tıp Kültür Birimi'ne tahsis edilmesini sağlar. Burada, gönüllü lisans üstü öğrencilerinden özellikle Ümit Emrah Kurt ve Necla Kınık malzemelerin tasnifi, yerleştirilmesi ve etiketlenmesi; Dr. İbrahim Topçu, Dr. Ahmet Ataman ve Dr. Elif Vatanoğlu çerçevelerin ve bilgi panolarının hazırlanması gibi çalışmalarında Nil Hanım'a destek olurlar. Cerrahpaşa Hastanesi'nin tarihini anlatan posterleri Prof. Dr. Ayten Altıntaş hazırlar. Eski tıbbi aletlerle ilgili bilgilerin tamamlanması için de Prof. Dr. Alaaddin Akçasu'ya danışılır.

Müzeyi 25 bölüm olarak planlayan Nil Hanım, müzenin bir metrekaresini bile atıl bırakmaz. Binanın girişindeki koridor üç haftada bir değişen resim, el sanatları gibi parçaların yer aldığı sergilerle ev sahipliği yapar. Böylece hem halkın ilgisi müzeye çekilir hem de tarih sanatla buluşturulur. İlk müzenin açılmasından tam 20 yıl sonra ve yine Mayıs ayının üçüncü haftasında müze üç kat olarak açılmaya hazır olmuştur. Bir yıl sonra da bodrum katı Rektörlük tarafından onarılır ve müzenin deposu olarak kullanılmaya başlanır.

Müzede sergilenen eserlerin çoğu geç Osmanlı dönemi ve erken Cumhuriyet dönemine ait. Giriş katında, sağdaki birleştirilmiş iki odada Türk tıp tarihine ait el yazmaları ve eski bitki kitaplarından

kopya edilen şifalı bitki resimleri yer alıyor. El yazması kitapların bulunduğu bu bölümde Eflatun, Aristo, Sokrat, Thales ve Hipokrat gibi filozofların yiyeceklerle ait fikirlerinin özetlendiği Farsça yazılmış, "Risale-i Tibb-ı Mecdül" en dikkat çeken eserler arasında. Soldaki odalarda Osmanlı ve Selçuklu minyatürlerinin kopyaları ile oluşturulmuş Türk tıp tarihi sergisi yer alıyor. Sağdaki en son oda araştırmacılara ayrılan çalışma odası; soldaki en son oda ise sergilemenin dönüşümlü yapılması amacıyla, arşiv ve eski kitap koleksiyonu olarak düzenlenmiş. Orta kat tıp eğitimi ile tanı ve araştırma amacıyla kullanılan cihaz, alet ve araçlarına ayrılmış. Bu malzemenin kullanıldığı döneme ait eğitim, araştırma ve tanı laboratuvarlarını gösteren tarihi fotoğraf ve çizimler de sergilenmekte. Üst katta sağdaki salonda ilaçla tedavi, soldaki salonda cerrahi tedaviye ait malzemeler; sağ odada portreler, sol odada fermanlar sergilenmekte; ayrıca her iki odada doktorlara verilen nişan, kokart ve rozetler bulunmakta. Koridorlar boyunca hastanelerin eski çalışanlarının, ünlü hekimlerin, sihiyecilerin soluk fotoğrafları ile dünya tıbbına katkıda bulunmuş Türk doktorları ve çalışmalarına ait bilgilere yer veren panolar selamlıyor bizi. Peşimizden ayrılmayan ince esrik koku ise, kalıcılığını binanın uzun tarihinden mi yoksa içinde her biri bir başka dönemi anlatan bu parçalardan mı alıyor bilinmez ama gezenleri başka zamanlara, başka mekanlara götürdüğü kesin.

Zeynep Karaduman: Bu müzenin kuruluşunda çok ciddi bir kişisel emeğiniz, çabanız var. Bunun sebebi nedir? Neden böyle bir müze kurmak istediniz?

Ben değerli şeyleri toplamayı seviyorum, bu ailemden ve yakın çevremden edindiğim bir alışkanlık; biz toplayan, hatıralara, geçmişe sahip çıkan ve

"Tıp o kadar hızlı değişiyor ki, yalnız tıp bilgisi değil, tıp teknolojisindeki gelişmeler dolayısıyla uygulamalar da hızla değişiyor. Elli yıl içinde mevcut bilginin yarısı değişmiş oluyor. Bir tıp öğrencisinin bunu görmesi çok önemli, çünkü bunu gördüğü takdirde mevcut bilgileri sorgulayabilecek."

önem veren insanlarız. Hele bu anılar ve hatıralar bir mesleğin, bir milletin ortak geçmişi ise herkesi ilgilendiriyor ve daha da büyük değer kazanıyor. Yine aileden gelen bir anlayışla bu topladığım şeyler sadece bana ait olsun istemedim, çünkü ben şahsi bir koleksiyoncu değilim. Ana bilim dalımızdaki mesai arkadaşlarımıza da bu düşüncüyü aşıladım. Bu tarihi tıp malzemelerini bir müzede düzenleyerek insanlarla paylaşmak istedim. Tarihin birikimleri bir kişiye değil millete ait olmalıdır.

Böyle olunca tabii birinci amaç bu malzemeleri koruma altına almak oluyor. Çünkü tıpla ilgili malzemelerin karşı karşıya kaldığı şöyle bir tehlike var, belli bir gösterişe, albeniye sahip olmadığı için insanlar onları saklama gereği duymuyor, değersiz görülüp atılabiliyor. Çok eskilerde kullanılmış bir ameliyat bıçağı, bir sterilizasyon cihazı sıradan insanlara fazla bir şey ifade etmiyor... Hatta son dönemlere kadar Osmanlıca tıp kitapları bile toplanmıyordu. Resimli bir Seyahatname büyük paralar karşılığında satın alınıyor, ama bir tıp kitabı ilgi çekmiyor çünkü devri bitmiş artık, onda yer alan bilgiler geçmişte kalmış, bir daha kullanılmayacak nasıl olsa diye düşünülüyor. Süslü eski ilaç şişeleri, kavanozları daha şanslılar bu konuda, gözü oğşadıklarından onlar korunmuş.

ZK: Koşullar böyleyken bu kadar malzeme toplamayı nasıl başardınız?

Bu malzemeler nerelerden toplandı, hurdacılarından, antikacılarından, sahaflardan, hekim ailelerinden, ebe ailelerinden, eski eczanelerden ve hastanelerden. Ne yazık ki bazı hastanelerden bu tıp malzemeleri istediğinizde kullanılıyor, ya da biz de müze açacağız denilerek verilmiyor fakat ondan sonra demirbaştan da düşmüş bu malzemeler ya atılıyor ya da güzel görünüyorsa birileri tarafından alınıyorlar. Bir süre sonra tek-

rar gittiğinizde o malzemeyi bulamaya-biliyorsunuz.

ZK: Bu konu ile başka ilgilenenler var mı?

Son zamanlarda ilaç firmaları merak sarmaya başladı bu konuya. Böyle olunca bir piyasa oluştu. Artık bu malzemeleri toplamak daha da zorlaştı çünkü bizim yeterince paramız yok. Üniversitenin bütçesinde "eski eserleri alma" adı altında bir kalem yok. Bazen kendi bütçemden harcadım. Ama bütçemizi aşan durumlar olduğunda Fakültemiz Vakfı daima maddi destek sağlamıştır. Rektörlüğümüz ve Dekanlığımız bugün de müzeyle çok ilgililer. Tabii yüzlerce tarihi malzemeyi bağışlayan ve bunların getirilmesinde yardımcı olan, ancak burada isimlerini veremediğimiz pek çok insana ve kuruma da şükran borçluyuz.

ZK: Tıp tarihi neden bu kadar önemli?

Eskiye bilip değerlendirmeden, yeni olmaz. Ben bunu hep şöyle örnek vererek anlatmaya çalışırım: Eğer arabanızın dikiz aynası yoksa arkanızı göremezsiniz ve bir süre sonra kaza yaparsınız. Onun için hem ileriye hem de geriye bakacaksınız. Bu malzemeler de toplumların yaşamında dikiz aynası görevi görmekte, onlara bakarak arkanızı yani geçmişinizi görebilirsiniz ki ileriye doğru giderken ona göre hamle yaparsınız. Hele ki tıpta bu çok daha fazla geçerli; çünkü tıp o kadar hızlı değişiyor ki, yalnız tıp bilgisi değil, tıp teknolojisindeki gelişmeler dolayısıyla uygulamalar da hızla değişiyor. Ve elli yıl içinde mevcut bilginin yarısı değişmiş oluyor. Bir tıp öğrencisinin bunu

görmesi çok önemli, çünkü bunu gördüğü takdirde mevcut bilgileri sorgulayabilecek. Hekimin bilime dayalı düşünceyi geliştirebilmesi için tıbbın geçmişini bilmesi gerekir. Ayrıca bir hekim kimliği oluşturmak, meslek bağlarını güçlendirmek açısından da büyük önem taşıyor bu müze. Örneğin, olumsuz bir davranışla karşılaştığımızda "Bir hekimden de bu beklenir mi?" diyoruz, demek ki beklentilerimiz var hekimlerden, hastanelerden... Erdemli davranışların pekiştirilmesi ve değer bulması açısından da çok önemli.

ZK: Burada tıp yazmaları çok önem kazanıyor diyebilir miyiz?

Yalnızca tıp yazmalarının, kitaplarının değil, tıbbi araç-gereçlerin tümünün büyük önemi var, ikisi birbirini tamamlıyor çünkü. Burada tanı ve tedavide kullanılan aletler var ve bunlar yıllarca kullanılmış. Fakat örneğin İslam dönemine ait tıbbi araç-gereçler bizde de, dünyada da pek yok. Ama ne var ki, 25-30 yıldır kütüphanelerden topladığım Selçuklu ve Osmanlı dönemlerinden kalma minyatürler var. (Bizim bir nakış hanemiz var, orada sanatçılar 700 civarında minyatürü hiçbir karşılık almadan birebir yeniden çizip boyadılar.) Tıp tarihimizi ilgilendiren sahnelerin yer aldığı bu minyatürlerden dönemlerine ait tıbbi aletleri ve tedavi yöntemlerini de tespit edebiliyoruz.

ZK: Bir röportajınızda diyorsunuz ki Batı geleneksel tıbbi ile Doğu geleneksel tıbbi arasında özellikle felsefe açısından farklar var. En önemli fark da Batı tıbbinin yüz yıllar boyunca insanı hiç çekinmeden kobay olarak kullan-

ması. Doğuda böyle bir uygulama söz konusu değil; en önemli ilke insana zarar vermemek. Bugün geldiğimiz noktada ise Batı'da insan hayatına daha fazla değer veriliyormuş gibi görünüyor. Ne oldu da o günden bugüne tam tersi bir tablo oluştu. Dikiz aynamıza bakmadığımız için kaza mı yaptık dersiniz?

Kaza şöyle oldu aslında, her toplumun doğru ya da yanlış diyebileceğimiz gelenekleri var. Şimdi iyi erdemleri devam ettirmek çok zor, çünkü ciddi bir gayret, emek ve eğitim istiyor. Toplumlar arasındaki kültür alışverişinde de bu böyle. Başka toplumun erdemli yönlerini almak güç. Ama eğlenceyi almak, giyim kuşamı almak, yaşam biçimini almak kolay. Biz zamanla iyi taraflarımızı kaybettik, bu yetmiyormuş gibi Batı toplumunun da genelde iyi olmayan özelliklerini seçip aldık. Oysa Batı'nın çok güzel özellikleri de var, örneğin, çok çalışmak, ama bu özelliklerini almadık nedense. Yine Batı toplumlarının değişmeyen siyasetleri vardır; kendi tarihlerine ve kültürlerine ait çalışmalarını daima desteklemek bunun başında gelir. Hangi siyasi görüş iktidara gelirse gelsin bu çalışmalar kesintiye uğramaz.

Bizde öyle mi? Örneğin bizim geçmişimizde müthiş bir uygulama var; vakıf hastaneleri. Bu hastaneler ücretsiz sağlık hizmeti veriyordu topluma. Bir zamanlar insana ve insan sağlığına verilen değeri buradan anlayabiliriz. Ama şimdi Vakıf Hastanesi adını taşıyan sağlık kurumlarına vakıf hastanesi demek zor, çünkü ticarethane gibi çalıştırılıyorlar.

ZK: Tekrar müzeye dönecek olursak

Hayvan deneylerinde kullanılan aletler (Kimograf) ve traseler

Osmanlı son dönemine ait ilaç şişelerinden örnekler

bu müzenin kendi alanındaki müzeler arasında yeri nedir? Ve tıp tarihi müzeciliğinin geleceğini nasıl görüyorsunuz?

Türkiye’de bizim müzemiz dışında Ord. Prof. Dr. Süheyl Ünver’in kurduğu İstanbul Tıp Fakültesi Müzesi ile Gülhane Askeri Tıp Akademisi’nin Ankara’da bir müzesi var. Onlar da gerçekten iyi iş çıkarmışlar. Tabii askeri teşkilatlarda malzemeyi koruma konusunda daha sıkı bir disiplin ve bilinç var. Malzemelerin hepsi demirbaş olarak zaten korunuyor. Ama bizim müzemiz için Türkiye’nin en büyük tıp tarihi müzesi diyebiliriz. Hatta gezip görenlerin de söylediklerine göre dünyada da sayılı müzeler arasında bulunuyor.

Gelecek açısından şunu söyleyebilirim, Türkiye’de müzecilik neyse tıp tarihi müzeciliğinin geleceği de o. Türkiye’de müzeciliğe pek değer verilmiyor ne yazık ki. Kütüphaneler de keza aynı durumda. Bir kere kadrolar yetersiz. İyi doktor, iyi mühendis, iyi öğretmen, alanı ne olursa olsun iyi bilim adamı yetiştirilmesinde sosyal bilimlerin çok büyük önemi var, ancak biz sosyal bilimlerini ihmal ettik, gereken önemi göstere-medik. Oysa insanları ülkelerine bağlayan, onların kültürleri, uygarlıklarıdır. Kültür varlıklarının korunması gerekiyor ki yeni atılımların sürekliliği olabilsin. Ayrıca, geçmişinin kültür öğeleri ile tanışmayanların yaptıkları kişiliksiz olur ve taklitten öteye gidemez.

ZK: Tüm imkansızlıklara rağmen, dünyanın sayılı müzelerinin arasında yer alan bir müze kurdunuz, yetmedi bir de Uluslararası Tıp Tarihi Kongresi’nin Türkiye’de yapılmasını sağladınız. Biraz da bu kongreden bahsedermisiniz?

Uluslararası Tıp Tarihi Kongresi iki yılda bir yapılır. Nerede yapılacağına dair kararı da yönetim kurulu verir. 1998’de kongreyi düzenlemek için başvurular içinde Türkiye de vardı. Ancak yönetim kurulu başkanı, Türk tıp tarihçilerinden

sekiz maddelik bir rapor istedi. Kongreye kim destek olacak, nasıl bir yerde kalınacak, kimler katılacak gibi soruların cevaplanması gerekiyordu bu raporda. Tuhaf olan daha önce böyle bir raporu başka ülkelere istememiş olmalarıydı. Aslında şunu demeye çalışıyorlardı: “Bakalım Türklere bunu yapabilecek mi?” Aynı yıl Türk Tıp Tarihi Kurumu Başkanı ve Türkiye’nin milli temsilcisi olarak seçildim. Uluslararası kongreyi Türkiye’ye almak için 1999 yılında Paris’e gittim. Tam dokuz ay süren bir çalışmayla çok kapsamlı bir dosya hazırlamıştım. Paris’te karar verecek olan yönetim kurulu üyelerine dosyayı sunduğumda hepsi çok şaşırıldı. Şimdiye kadar hiçbir ülkede böyle bir ön hazırlık yapılmadığını itiraf etmek zorunda kaldılar. Ülkemiz hakkında hep olumsuz düşünüyorlardı. Ancak, 38’inci uluslararası kongrenin İstanbul’a alınmasını sağladım. Ayrıca, International Society for History of Medicine’in başkan yardımcısı seçildim. Daha sonra Portekiz’de, 2000 yılında da ABD’de toplandık. Türkiye’den katılanların çoğunun hanım olması ve Türk tarihine ait bildirileri yabancı dilde sunması diğer katılımcıların dikkatini çekmişti. Hatta Galveston kongresine katılan bir hanım durup durup bizim yanımıza geliyor ve şaşkınlığını şöyle dile getiriyordu: “Sizler hakikaten Türkiye’den misiniz, Türk müsünüz, çok şaşıyorum?”

Derken 2002 kongresini İstanbul Swisotel’de gerçekleştirdik. Kongreye her daldan birçok uzman katıldı.

ZK: Ülkemize böylesi büyük önyargılarla gelen katılımcıların tepkileri nasıl oldu?

Hepsinin söylediği ortak söz şuydu: “Biz bugüne dek, hiç bu kadar mükemmel bir kongre görmedik. Bundan sonra da böyle bir kongre yapılacağını ümit etmiyoruz.” Tabii ben bunları ülkenin başarısı olarak kabul ediyorum. Daha önce birçok hocamız böyle bir

“İnsanları ülkelerine bağlayan, onların kültürleri, uygarlıklarıdır. Kültür varlıklarının korunması gerekiyor ki yeni atılımların sürekliliği olabilsin. Ayrıca, geçmişinin kültür öğeleri ile tanışmayanların yaptıkları kişiliksiz olur ve taklitten öteye gidemez.”

kongreyi Türkiye’ye almak istemişler. Ama verilmemiş. Hatta Ordinaryüs Profesör Süheyl Ünver Hocamın da arzusu bu imiş. Ben bu başarıyla hocamın arzusunu da yerine getirmiş olduğum için çok sevinçliyim.

Yazılı röportajların televizyonda yapılanlara göre bir acizliği vardır, sohbet esnasında zaman zaman yaşanan duygu yüklü anları satırlarınıza sindirmekte zorlanabilirsiniz. Seste oluşan o tınıyı, gözlerde parıldayan anlık sevinç, hüznü, gururu kelimelerle tarif etmek ayrı bir ustalık ister. Nil Hanım ile yaptığım s öyleşiye vücut buldururken yaşadığım zorluklardı bu saydıklarım. Bu sohbetle ilgili kısaca şunu söyleyebilirim ki mesleğine, tarihe, kültürüne, insanına aşık biriyle sohbet edecekseniz, bilin ki o sohbet, rengini kirpiklerin ardına saklanmaya çalışan gözyaşından, ritmini de titreyen buğulu bir ses-ten alacaktır.

Bu hislerin sebebi olan müzeyi gezip görmek isteyenler için belirtmekte fayda var, müze 3 haftada bir yeni bir sergi eşliğinde ziyarette açılıyor. Sergi açılış tarihleri, dolayısıyla müzenin açık olduğu günleri 0212 414 30 00 / 22452 nolu hat aranarak müze müdürü Fatma Tolan’dan öğrenilebilir.